

Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти

ЗАТВЕРДЖЕНО

**Рішенням Національного агентства
із забезпечення якості вищої освіти
від 29 жовтня 2019 року
Протокол № 11**

РЕКОМЕНДАЦІЇ

для закладів вищої освіти

**щодо розробки та впровадження університетської системи
забезпечення академічної доброчесності**

2019 рік

Вступ

Однією з ключових складових внутрішньої системи забезпечення якості у закладах вищої освіти є університетська система забезпечення академічної доброчесності, яка визначає загальноприйняті світовою спільнотою стандарти здійснення освітньої та наукової діяльності здобувачами вищої освіти і співробітниками університету й створює середовище нульової терпимості до порушень академічної доброчесності та етики академічних взаємовідносин.

Складність завдання полягає не тільки у подоланні поганих корупційних, плагіатних практик, псевдоавторства інших порушень академічної доброчесності, які укорінилися у вищій освіті України, але й у створенні принципово нового доброчесного середовища, яке допомагає, по-перше, просвітити усю спільноту закладу вищої освіти стосовно значення академічної доброчесності, та, по-друге, переконати людей у її важливості для успішного розвитку закладу вищої освіти й забезпечення якості освіти в цілому.

Нездатність і небажання слідувати кращим світовим практикам в освітньо-науковій діяльності веде до порушень у виконанні професійних обов'язків. Все це шкодить процесам, погіршує відносини між членами університетської спільноти, підриває довіру до якості освіти і досліджень та їх авторитетності, призводить до марної витрати зайвих ресурсів і може завдати втрати іміджу університету. Підвищення авторитетності диплому про здобуття освіти та конкурентоспроможності випускника на ринку праці можливе лише за умови надання освітніх послуг та набуття компетенцій із дотриманням принципів академічної доброчесності та етики академічних взаємовідносин, виключення можливості створення умов для отримання неконкурентних переваг здобувачам вищої освіти при навчанні. Якість та авторитетність результатів наукових досліджень можлива лише за умови чесної реалізації дослідницького процесу без застосування неприйнятних у науковій спільноті практик з фактами порушення академічної доброчесності.

Усі зусилля університетської спільноти повинні бути спрямовані на запобігання, перешкоджання та зупинення проявів академічної недоброчесності шляхом навчання, керівництва і наставництва, а також завдяки створенню позитивного, сприятливого й доброчесного освітнього і наукового середовища.

У Рекомендаціях та документах, які покладено в основу Рекомендацій та представлено у списку використаних джерел враховано вимоги таких документів (зі змінами та доповненнями): Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про авторське право і суміжні права», нормативно-правових актів Кабінету Міністрів України, чинних наказів Міністерства освіти і науки України, іншої загальнодержавної нормативної бази. У Рекомендаціях додатково, окрім загальнодержавної

нормативної бази, використана, проаналізована (за необхідності – інтерпретована до особливостей діяльності вітчизняних закладів вищої освіти) інформація з відкритих джерел електронних ресурсів – сайтів (включаючи нормативну базу) вітчизняних і закордонних закладів вищої освіти, національних та міжнародних установ і асоціацій, рекомендації Міністерства освіти і науки України, освітня і наукова періодика, дані національних та міжнародних опитувань, результати грантових проектів за тематикою академічної доброчесності тощо.

Ці рекомендації не є оригінальним науковим текстом та укладачі не претендують на авторство і першоджерело. Цей текст створено на основі існуючих європейських і вітчизняних практик, нормативних документів, методичних розробок окремих закладів вищої освіти, а також на матеріалах і кейсах Національного агентства і забезпечення якості вищої освіти, з якими детальніше можна ознайомитися за посиланнями наведеними у списку використаних джерел [1-3]

Опис університетської системи забезпечення академічної доброчесності

Університетська система забезпечення принципів академічної доброчесності та етики академічних взаємовідносин має такі логічно пов'язані між собою складові (на основі [3]):

- нормативну базу, яка на системному рівні описує механізми впровадження принципів академічної доброчесності в науковий та освітній процеси, заходи з забезпечення дотримання принципів академічної доброчесності, процедури попередження та боротьби з порушеннями принципів академічної доброчесності.

До основних елементів нормативної бази, у тому числі, відносяться:

- базові нормативні документи:
 - Кодекс корпоративної культури;
 - Кодекс академічної доброчесності;
 - Положення про академічну доброчесність та етику академічних взаємовідносин;
 - Положення про Комісії з академічної доброчесності і університетську Комісію з етики та управління конфліктами;
 - Положення про групу сприяння академічній доброчесності;

- інші нормативні документи щодо здійснення відповідних видів освітньо-наукової діяльності у закладі вищої освіти, в яких у тому числі відображаються питання академічної доброчесності;

- структурні підрозділи та уповноважені комісії, які забезпечують популяризацію принципів академічної доброчесності, їх впровадження в освітньо-наукову діяльність закладу вищої освіти, а також виконують наглядову та контролюючу функцію. Серед них:

- Група сприяння академічній доброчесності;
- постійно діюча університетська Комісія з етики та управління конфліктами, постійний та тимчасовий (за необхідності) склад якої призначається наказами ректора;
- одноразово сформовані комісії з академічної доброчесності, які, за необхідності, створюються наказами ректора, розпорядженнями проректорів університету, директора інституту (декана факультету), голови організаційного комітету конференції, головного редактора наукового журналу, голови спеціалізованої вченої ради.

- інформаційна база, за допомогою якої здійснюється популяризація принципів академічної доброчесності та підвищення рівня обізнаності всіх учасників освітньо-наукової діяльності в університеті у питаннях академічної доброчесності та основними складовими якої є:

- сайт (рубрика сайту) «Академічна доброчесність»;

- інформаційні та методичні матеріали, присвячені інформаційній грамотності та попередженню плагіату, які створені спільно з представниками компаній-розробників програм перевірки робіт на унікальність;

- інформаційні матеріали щодо корпоративної культури на робочому місці та переваг чесного навчання, які створені спільно з представниками роботодавців;

- матеріали, присвячені популяризації принципів академічної доброчесності серед осіб, що здобувають вищу освіту (банери, інфографіка, роздаткові матеріали тощо);

- інструменти впровадження принципів академічної доброчесності у освітню і наукову діяльність університету, які несуть просвітницьку функцію та за допомогою яких стає можливим попередження випадків порушення принципів академічної доброчесності, у тому числі:

- інформаційно-консультативне супроводження співробітників закладу вищої освіти (педагогічних, науково-педагогічних, наукових працівників та інших категорій співробітників) та здобувачів вищої освіти через створення відповідних ресурсів на сайті бібліотеки, друк буклетів та постерів, розробка та поширення відео-роликів та інша діяльність з промоції принципів академічної доброчесності;

- масові відкриті онлайн-курси за тематикою академічної доброчесності та основ інформаційної грамотності;

- реалізація програми підвищення кваліфікації науково-педагогічних і педагогічних працівників, наприклад, за тематикою «Етика та академічна доброчесність в освіті і науці», «Інформаційна грамотність, робота з бібліографічними менеджерами та введення у наукометрію»;

- лекції основних стейкхолдерів вищої освіти (відомих випускників, роботодавців, експертів тощо) з тематики переваг чесного навчання та реалізації наукових досліджень, цикли тренінгів для всіх учасників освітнього і наукового процесів в рамках всеукраїнських та міжнародних проектів з академічної доброчесності, грантових програм тощо;

- інструменти контролю додержання академічної доброчесності у освітній і науковій діяльності закладу вищої освіти, які, зокрема, передбачають:

- здійснення анкетування учасників наукового та освітнього процесів на предмет порушень академічної доброчесності;

- обов'язкову перевірку наукових, навчально-методичних, кваліфікаційних та навчальних робіт на наявність ознак академічного плагіату відповідно до створеної нормативної бази.

Використані джерела: [3]

Кодекс академічної доброчесності

Досвід розвинених країн в розумінні системності підходів до боротьби з академічною недоброчесністю при здійсненні всіх видів освітньо-наукової діяльності у закладі вищої освіти свідчить про необхідність публічного визначення та прийняття принципів академічної доброчесності, що має стати основою для позитивної зміни суспільної свідомості та важливим кроком системного запровадження високих стандартів освітньо-наукової діяльності у закладі вищої освіти.

Кодекс академічної доброчесності повинен визначати загальноприйняті світовою спільнотою стандарти здійснення освітньо-наукової діяльності здобувачами вищої освіти, а також співробітниками закладу вищої освіти з дотриманням при цьому основних моральних і правових норм академічної поведінки.

Кодекс забезпечуватиме дотримання принципу нетерпимості («нульової толерантності») до порушень академічної доброчесності та етики академічних взаємовідносин.

При формуванні змісту Кодексу повинні бути враховані вимоги Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про авторське право і суміжні права», нормативно-правових актів Кабінету Міністрів України, чинних наказів і рекомендацій Міністерства освіти і науки України, Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, іншої загальнодержавної нормативної бази.

Текст Кодексу повинен мати просвітницький, а не регуляторний характер. Кодекс також повинен враховувати надані пропозиції здобувачів вищої освіти та співробітників закладу вищої освіти, які можуть нести суто вузькопрофесійний характер (наприклад, для закладів вищої освіти медичного спрямування).

У закладі вищої освіти може бути створений як єдиний Кодекс для здобувачів вищої освіти і співробітників закладу вищої освіти, так і окремі Кодекси для вказаних категорій.

Використані джерела: [1-3]

Управління процесом дотримання академічної доброчесності на загальноуніверситетському та локальному рівнях

Управління процесом дотримання академічної доброчесності на загальноуніверситетському рівні може здійснювати перший проректор (або проректор з наукової роботи), який координує роботу групи сприяння академічній доброчесності (далі Група). Завдання, функції, порядок організації роботи Групи, її структура, порядок взаємодії Групи з іншими підрозділами університету, відповідні права та межі відповідальності Групи визначені у наступному розділі Рекомендацій.

Управління процесом дотримання академічної доброчесності в освітній діяльності закладу вищої освіти та інформування здобувачів вищої освіти і співробітників закладу вищої освіти про неприпустимість порушення академічної доброчесності, а також реалізація заходів щодо запобігання проявам академічної недоброчесності може здійснюватись:

- в частині дотримання принципів академічної доброчесності здобувачами вищої освіти на першому та другому рівнях – організаційно-методичним управлінням, у тому числі бюро із забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти і лабораторією моніторингу якості освітньої діяльності;

- в частині дотримання принципів академічної доброчесності здобувачами вищої освіти на третьому та четвертому рівнях – відділом докторантури та аспірантури.

Управління процесом дотримання принципів академічної доброчесності при реалізації всіх напрямів наукової діяльності, як правило, здійснює проректор з наукової роботи. Контроль за дотриманням академічної доброчесності, реалізацію заходів щодо запобігання проявам академічної недоброчесності при здійсненні окремих напрямів наукової діяльності проводиться в частині:

- діяльності наукових журналів університету;
- проведення університетських заходів наукового, науково-методичного і іншого спрямування (конференції, семінари тощо);
- проведення захистів дисертацій на здобуття наукових ступенів;
- захисту прав інтелектуальної власності;
- виконання науково-дослідних робіт, що фінансуються за рахунок державного та/або місцевих бюджетів.

Функцію контролю здійснюють відповідні структурні підрозділи, які підпорядковані проректору з наукової роботи.

Управління процесом дотримання академічної доброчесності з покладанням контролюючої функції в інститутах (на факультетах) можуть здійснювати:

– з питань дотримання академічної доброчесності в освітньому процесі та з інших питань, пов'язаних з дотриманням принципів академічної доброчесності (окрім наукової діяльності) – перший заступник директора (декана);

– з питань академічної доброчесності в науковій діяльності – заступник директора (декана) з наукової роботи.

Популяризація принципів академічної доброчесності, інформування здобувачів вищої освіти про неприпустимість порушення принципів академічної доброчесності та реалізація заходів щодо запобігання проявам академічної недоброчесності проводиться у тому числі студентським самоврядуванням та студентською профспілкою університету, науковим товариством студентів (слухачів), аспірантів, докторантів і молодих вчених.

Інформаційно-технологічна діяльність щодо популяризації принципів академічної доброчесності, основ інформаційної грамотності та роботи з базами даних здійснюється бібліотекою.

Використані джерела: [3]

Група сприяння академічній доброчесності: завдання та функції

Головна мета діяльності Групи сприяння академічній доброчесності – сприяння дотриманню академічної доброчесності та етики академічних взаємовідносин в освітній та науковій діяльності закладу вищої освіти.

У своїй діяльності Група керується чинним законодавством України, нормативною базою загальнодержавного та внутрішньоуніверситетського рівнів, наказами та розпорядженнями відповідних посадових осіб.

Основними завданнями Групи є:

- загальна координація дотримання академічної доброчесності та етики академічних взаємовідносин як елементу внутрішньої системи забезпечення якості освітньої діяльності та вищої освіти (доброчесність в освіті – Academic integrity), а також наукової діяльності (доброчесність в наукових дослідженнях – Research integrity) в закладі вищої освіти;

- розробка і вдосконалення нормативної та інформаційної бази Університету, яка описує систему та механізми сприяння принципам академічної доброчесності та етики академічних взаємовідносин, механізми запобігання, виявлення та процедуру розгляду випадків порушення академічної доброчесності в освітньо-науковій діяльності закладу вищої освіти;

- популяризація дотримання академічної доброчесності та етики академічних взаємовідносин як одного з основоположних принципів корпоративної культури в закладі вищої освіти–здобувачами вищої освіти, а також педагогічними, науково-педагогічними, науковими працівниками та іншими категоріями співробітників під час освітньо-наукової діяльності та виконання своїх посадових обов'язків;

- організація контролю дотримання академічної доброчесності та етики академічних взаємовідносин в освітньо-науковій діяльності закладу вищої освіти, у тому числі при оприлюдненні академічних текстів;

- сприяння впровадженню у закладі вищої освіти сучасних технологій боротьби з проявами академічної недоброчесності, у тому числі ефективної системи запобігання та виявлення академічного плагіату в роботах здобувачів вищої освіти та співробітників закладу вищої освіти;

- створення дієвих механізмів залучення всіх стейкхолдерів освітньо-наукової діяльності Університету (ректор та адміністрація, група забезпечення освітніх програм, співробітники, здобувачі вищої освіти, випускники, роботодавці) до популяризації академічної доброчесності в освітньо-науковому процесі.

Відповідно до основних завдань функціями Групи є:

- проведення популяризаційних та інформаційно-технологічних заходів (тренінгів, семінарів, відкритих лекцій, навчальних модулів з академічного

письма та дотримання принципів академічної доброчесності та етики академічних взаємовідносин тощо);

– забезпечення функціонування ефективної університетської системи забезпечення академічної доброчесності, а також системи запобігання та виявлення академічного плагіату в навчальних та наукових роботах здобувачів вищої освіти і співробітників закладу вищої освіти як частини університетської системи забезпечення академічної доброчесності;

– моніторинг та опитування щодо випадків порушення академічної доброчесності здобувачами вищої освіти і співробітниками закладу вищої освіти;

– оприлюднення періодичних відкритих звітів щодо рівня дотримання принципів академічної доброчесності та етики академічних взаємовідносин у закладі вищої освіти;

– надання консультаційних послуг із формування культури академічної доброчесності в структурних підрозділах закладу вищої освіти навчального і наукового спрямування;

– проведення наукових досліджень за тематикою академічної доброчесності;

– розробка інформаційного матеріалу (пам'яток, дорожніх карт тощо) з питань академічної доброчесності та етики академічних взаємовідносин.

Використані джерела: [4]

Комісія з академічної доброчесності та Комісія з етики та управління конфліктами

Сучасна практика корпоративного управління діяльністю закладу вищої освіти передбачає існування на локальному та загальноуніверситетському рівнях комісії (комісій) з виконанням ними контрольної функції щодо дотримання академічної доброчесності та наданням їм повноважень щодо виявлення, встановлення та розгляду фактів порушення академічної доброчесності і прийняття рішень про вид відповідальності, що мають бути застосовані до осіб, які порушують норми академічної доброчесності. Необхідність створення таких комісій фіксується в університетській нормативній базі з питань академічної доброчесності.

Комісія з академічної доброчесності створюється під головуванням директора інституту (декана факультету) і складається з представників професорсько-викладацького складу кафедр інституту (факультету) у кількості не менше одного представника кафедри, голови представницького органу профспілкової організації інституту (факультету).

Університетська Комісія з етики та управління конфліктами, як правило, створюється під головуванням першого проректора і складається з проректора з наукової роботи, керівника департаменту по роботі з персоналом та підготовки науково-педагогічних кадрів (іншого підрозділу з аналогічними функціями), керівника групи сприяння академічній доброчесності, представників професорсько-викладацького складу інститутів факультетів у кількості не менше одного представника інституту (факультету), начальника юридичного відділу, голови представницького органу профспілкових організацій закладу вищої освіти.

Для розгляду порушень академічної доброчесності здобувачами вищої освіти до складу зазначених комісій повинні обов'язково входити представники органів студентського самоврядування.

До складу комісій не можуть входити особи, які притягувались до академічної відповідальності за порушення академічної доброчесності. У разі встановлення факту порушення академічної доброчесності членом комісії він виводиться з її складу наказом ректора.

Залежно від специфіки питання, що розглядається, за потреби, письмовим розпорядженням голови Комісії до її складу вводяться додаткові члени з числа співробітників закладу вищої освіти. За необхідністю до складу Комісії (за їх згодою) можуть вводиться представники вітчизняних і закордонних організацій (закладів вищої освіти, наукових установ, підприємств тощо).

Комісія, як правило, обирається терміном на два роки.

Засідання комісій вважається правомірним у разі, якщо участь у їх роботі приймає не менше двох третин членів. Рішення комісій вважаються прийнятими, якщо вони підтримані простою більшістю голосів її членів відкритим голосуванням.

Інші процедурні питання роботи комісій визначаються розділами «Відповідальність за дотримання академічної доброчесності та її порушення» та «Порядок перевірки навчальних, кваліфікаційних, науково-методичних та наукових робіт на наявність ознак академічного плагіату» цих Рекомендацій.

Використані джерела: [3]

Відповідальність за дотримання академічної доброчесності та її порушення

Відповідальність за дотримання академічної доброчесності під час здійснення освітньо-наукової діяльності покладається на здобувачів вищої освіти та співробітників університету.

Виявлення фактів порушення академічної доброчесності здобувачами вищої освіти під час здійснення освітньо-наукової діяльності здійснюється передусім викладачами (в межах дисциплін, які вони викладають) та керівниками кваліфікаційних робіт; факти порушення академічної доброчесності співробітниками університету виявляються передусім посадовими особами закладу вищої освіти, зокрема керівництвом структурних підрозділів, спеціалізованих вчених рад, оргкомітетів конференцій, редакцій наукових журналів тощо.

Рішення щодо академічної відповідальності за порушення академічної доброчесності може прийматись вказаними вище особами та/або університетською Комісією з етики та управлінням конфліктами.

Викладач може призначати такі види академічної відповідальності для здобувачів вищої освіти, які порушили академічну доброчесність:

- зниження результатів оцінювання контрольної роботи, іспиту, заліку тощо;
- повторне проходження оцінювання контрольних робіт, іспитів, заліків тощо;
- призначення додаткових контрольних заходів (додаткові індивідуальні завдання, додаткові контрольні роботи, тести тощо).

Керівник кваліфікаційної роботи може призначати такі види академічної відповідальності для здобувачів вищої освіти, які порушили академічну доброчесність:

- зниження результатів оцінювання кваліфікаційної роботи;
- повторне виконання окремого розділу (розділів) кваліфікаційної роботи.

Відповідальність за порушення принципів академічної доброчесності, як правило, зазначається у відповідних нормативних документах закладу вищої освіти, рішеннях факультету (кафедри, групи забезпечення освітньої програми), документах, що регламентують контроль результатів навчання з відповідною дисципліною або виконання кваліфікаційної роботи.

Завідувачі кафедр, директори інститутів (декани факультетів) можуть призначати такі види академічної відповідальності для здобувачів вищої освіти, які порушили академічну доброчесність:

- повторне проходження відповідного освітнього компонента освітньої програми;

- повторне виконання кваліфікаційної роботи;
- проведення додаткової перевірки інших робіт, автором яких є порушник.

Завідувачі кафедр, директори інститутів (декани факультетів), керівники структурних підрозділів та проректори університету можуть призначати такі види академічної відповідальності співробітникам університету, які порушили академічну доброчесність:

- проведення додаткової перевірки на наявність ознак академічного плагіату всіх робіт, автором яких є порушник;
- відкликання з розгляду (друку) робіт, автором яких є порушник і підготовка яких була здійснена з порушенням академічної доброчесності.

Комісії з академічної доброчесності можуть призначати такі види академічної відповідальності:

- для здобувачів вищої освіти – виключення з рейтингу претендентів на отримання академічної стипендії або нарахування штрафних балів у такому рейтингу, позбавлення академічної стипендії;
- для співробітників університету – позбавлення права брати участь у конкурсах на отримання фінансування для проведення наукових досліджень та реалізації освітніх проектів, стипендій, грантів тощо.

Університетська Комісія з етики та управлінням конфліктами (крім призначення зазначених вище видів академічної відповідальності) може:

- призначати такі види академічної відповідальності для здобувачів вищої освіти:

- повідомлення суб'єкта, який здійснює фінансування навчання (проведення наукового дослідження), установи, що видала грант на навчання (дослідження), потенційних роботодавців, батьків здобувача вищої освіти про вчинене порушення;

- позбавлення права брати участь у конкурсах на отримання стипендій, грантів тощо;

- обмеження участі порушника в наукових дослідженнях, виключення з окремих наукових проектів;

- рекомендувати до розгляду ректором, Вченою радою університету або іншими органами та посадовими особами (відповідно до розподілу повноважень) призначення для порушника таких видів академічної відповідальності:

- для здобувачів вищої освіти:

- позбавлення наданих університетом пільг з оплати навчання;
- відрахування із закладу освіти;

- для співробітників університету:

- виключення із Вченої ради, дорадчих і робочих органів університету або обмеження права на участь у роботі таких органів на певний термін;
- письмове попередження;
- позбавлення почесних звань, нагород, стипендій тощо, присуджених університетом;
- відмова в рекомендації щодо присвоєння вченого звання, наукового ступеня тощо;
- звільнення.
- рекомендувати до розгляду Вченою радою університету (з подальшим клопотанням перед Міністерством освіти і науки України, Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти, іншими відомствами на національному та міжнародному рівнях) питання щодо призначення для співробітників університету таких видів академічної відповідальності:
 - позбавлення права брати участь у роботі визначених законом органів чи займати визначені законом посади;
 - відмова у присудженні наукового (освітньо-творчого) ступеня чи присвоєного вченого звання;
 - позбавлення присудженого наукового ступеня чи присвоєного вченого звання.

За кожне порушення академічної доброчесності здобувачі вищої освіти і співробітники університету можуть бути притягнуті як до одного, так і до кількох видів академічної відповідальності залежно від рішення вказаних вище комісій. Комісії можуть також розглядати питання щодо вчинення дій, які містять ознаки порушення академічної доброчесності, з наданням рекомендацій щодо притягнення до інших видів відповідальності, передбачених чинним законодавством України.

Застосування конкретного виду академічної відповідальності за порушення академічної доброчесності здійснюється з урахуванням:

- визнання порушником провини у порушенні академічної доброчесності, усвідомлення ним неприпустимості подальших порушень;
- факту співпраці з комісією або відмова від співпраці під час розгляду справи про порушення;
- факту першого порушення або систематичності вчинення порушень, їх сукупності;
- ступеню впливу порушення на репутацію університету, інституту (факультету), кафедри, наукової школи тощо;

– ступеню впливу порушення на якість та подальші результати навчання (для здобувачів вищої освіти) та здійснення освітньої і наукової діяльності (для педагогічних, науково-педагогічних та наукових працівників).

– інших обставин вчинення порушення.

У разі, якщо викладач, керівник кваліфікаційної роботи, завідувач кафедри, директор інституту (декан факультету), керівник структурного підрозділу університету, проректор університету не уповноважений приймати рішення про призначення окремих видів академічної відповідальності, він подає на ім'я ректора клопотання про створення комісії з академічної доброчесності для розгляду порушення або про розгляд порушення університетською Комісією з етики та управління конфліктами (відповідно до повноважень комісій щодо призначення видів академічної відповідальності, які зазначені вище). У клопотанні вказується обґрунтована інформація по суті порушення та пропозиція щодо виду академічної відповідальності для порушника.

Не допускається подання клопотання без обґрунтованої інформації по суті порушення, з неправдивою (наклепницькою) інформацією про факт порушення, яка базується на неперевірених фактах (носить характер припущення), анонімного клопотання.

Клопотання може бути також подано від імені здобувача вищої освіти у разі, якщо він став свідком порушення академічної доброчесності або готовий надати обґрунтовану інформацію щодо скоєння порушення академічної доброчесності з боку іншого здобувача вищої освіти чи співробітника університету.

Процедура розгляду факту порушення академічної доброчесності Комісією з академічної доброчесності або університетською Комісією з етики та управління конфліктами складається з таких етапів:

– інформування особи про підозру у скоєнні порушення академічної доброчесності;

– проведення службового розслідування;

– підготовка протоколу про результати службового розслідування з висновками та визначенням виду академічної відповідальності.

Розгляд факту порушення академічної доброчесності проводиться конфіденційно з інформуванням про хід розгляду справи лише членів комісій, вищестоящих посадових осіб та особи, що підозрюється у скоєнні порушення академічної доброчесності. При цьому особа, що підозрюється у скоєнні порушення академічної доброчесності, має право:

– ознайомитись із матеріалами, що розглядаються комісією, протоколом про результати службового розслідування та іншою інформацією, яка відноситься до розгляду факту порушення

– за власною ініціативою чи запитом комісії надавати письмові пояснення по суті справи, відмовитись від пояснень у разі запиту на їх надання від комісії;

– бути присутньою на засіданні комісії на етапі розгляду питання про притягнення її до академічної відповідальності.

Комісія з академічної доброчесності або університетська Комісія з етики та управління конфліктами розглядає порушення і виносить своє рішення на підставі обґрунтованої інформації по суті порушення і результатів службового розслідування.

У разі незгоди з рішенням особи, яка призначає конкретний вид академічної відповідальності, або відповідної комісії щодо притягнення до академічної відповідальності особа, що звинувачена у порушенні, має право на апеляцію. Апеляція подається особисто порушником на ім'я ректора у десятиденний термін після оголошення рішення комісії. У разі надходження апеляції, ініціатором якої є здобувач вищої освіти, що навчається в університеті, або співробітник університету, розгляд апеляції здійснюється апеляційною комісією, створеною за наказом (дорученням) ректора.

У разі надходження апеляції за заявами сторонніх осіб (а також на виконання доручень Міністерства освіти і науки України, Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, відповідних державних установ) розгляд апеляції здійснюється за наказом ректора університетською Комісією з етики та управлінням конфліктами.

Апеляція розглядається відповідною комісією у тижневий термін з наступного дня після виходу наказу (доручення) ректора про розгляд апеляції, якщо інший термін не зазначено в наказі (дорученні). Висновки комісії оформлюються відповідним протоколом та подаються на розгляд ректору (або уповноваженій ним особі), який приймає остаточне рішення щодо результатів розгляду порушення (призначення виду академічної відповідальності, рекомендація щодо розгляду питання про призначення виду академічної відповідальності Вченою радою, тощо).

Використані джерела: [3]

Порядок перевірки навчальних, кваліфікаційних, науково-методичних та наукових робіт на наявність ознак академічного плагіату

Перевірці на наявність ознак академічного плагіату обов'язково підлягають:

- навчальні (курсіві роботи (проекти), реферати тощо) та кваліфікаційні (атестаційні роботи (проекти)) роботи здобувачів вищої освіти, які на етапі подання роботи до захисту перевіряються безпосередньо керівником навчальної/кваліфікаційної роботи або відповідальними на кафедрі (за приналежністю роботи, яка перевіряється), що призначаються у встановленому порядку;

- науково-методичні роботи (підручники, навчальні посібники, конспекти лекцій, методичні вказівки), монографії, а також електронні твори (колекції матеріалів на ОСW, дистанційні курси, масові відкриті онлайн курси тощо), які на етапі рецензування перевіряються відповідальними на кожній кафедрі (за приналежністю роботи, яка перевіряється), що призначаються у встановленому порядку;

- наукові роботи (рукописи статей, тези доповідей, які надходять до редакцій наукових журналів або оргкомітетів заходів наукового, науково-технічного і науково-методичного спрямування (конференцій, семінарів, далі – конференцій), дисертації), які на етапі подання роботи в редакційну колегію журналу, в оргкомітет конференції, до розгляду спеціалізованою вченою радою (залежно від типу роботи) перевіряються відповідальним секретарем наукового журналу (відповідальним секретарем конференції, секретарем спеціалізованої вченої ради) або іншими особами, що призначаються розпорядженням головного редактора наукового журналу (голови організаційного комітету конференції, голови спеціалізованої вченої ради, декана факультету або завідувача кафедри) відповідно до типу роботи;

- заключні звіти за результатами виконання НДР, що фінансуються за рахунок державного та/або місцевого бюджетів, які перед поданням на затвердження до НДЧ перевіряються науковим керівником НДР або іншими особами, що можуть призначатися розпорядженням проректора з наукової роботи.

Цей перелік не є вичерпним та в ідеалі усі роботи, що виконуються в університеті мають проходити перевірку на наявність ознак академічного плагіату.

Перевірка всіх видів робіт на наявність ознак академічного плагіату обов'язково передуює всім іншим процедурам розгляду.

Перевірка всіх видів робіт проводиться за допомогою програмно-технічних засобів, які дозволяють згенерувати звіт за результатами перевірки зі

встановленням факту наявності чи відсутності текстових та/або ілюстративних запозичень.

Програмно-технічні засоби можуть знаходитись у відкритому доступі або надаватись закладу вищої освіти компаніями-розробниками на платній чи безоплатній основі. При цьому для підвищення об'єктивності перевірки для науково-методичних робіт, монографій, електронних творів і наукових робіт рекомендовано застосування принаймні двох програм. Залежно від поставленого завдання (перевірка тексту, таблиць, ілюстрацій тощо) особа, яка здійснює перевірку, самостійно обирає програмно-технічний засіб, функціональні можливості якого в максимальній мірі задовольняють поставленому завданню.

Алгоритм перевірки роботи на наявність ознак академічного плагіату за допомогою програмно-технічних засобів та аналізу результатів перевірки визначаються окремою інструкцією.

У разі, якщо за результатами відповідного аналізу звіту перевірки роботи на наявність ознак академічного плагіату встановлено коректність посилань на першоджерело для текстових та/або ілюстративних запозичень, то робота (залежно від її типу) допускається до захисту, рецензування або розгляду, рекомендується до друку, вважається такою, що пройшла внутрішнє рецензування.

Доцільність більш детального аналізу роботи визначає особа, відповідальна за перевірку. За необхідності для детального аналізу робіт можуть залучатись експерти:

- для навчальних та кваліфікаційних робіт здобувачів вищої освіти, науково-методичних робіт, монографій, електронних творів – з числа висококваліфікованих спеціалістів, що працюють на кафедрі, розпорядженням завідуючого кафедрою. За необхідності до складу комісії залучаються представники кафедр інституту (факультету), представники кафедр інших інститутів (факультетів);

- для наукових робіт – з числа членів редакційної колегії розпорядженням головного редактора наукового журналу, з числа членів організаційного комітету розпорядженням голови організаційного комітету конференції, з числа членів спеціалізованої вченої ради розпорядженням голови спеціалізованої вченої ради, з числа висококваліфікованих спеціалістів, що працюють на кафедрі розпорядженням декана факультету або завідувача кафедри (залежно від типу роботи);

- для заключних звітів за результатами виконання НДР, що фінансуються за рахунок державного та/або місцевого бюджетів – з числа провідних вчених університету із відповідної галузі знань або наукового напрямку.

Якщо в результаті детальної перевірки роботи встановлено наявність незначних технічних помилок, що виявлені в оглядовій частині роботи, яка не описує безпосереднє авторське дослідження, виявлені текстові, ілюстративні запозичення та парафраза без належного посилання на першоджерело, така робота повертається автору на доопрацювання з можливістю надання на повторну перевірку. Причини повернення роботи зазначаються у протоколі перевірки. Після виправлення всіх зауважень відповідальний за перевірку (за необхідністю – із залученням експерта) проводить повторний детальний аналіз роботи та, у разі позитивного рішення (залежно від типу роботи), вона допускається до захисту, рецензії або розгляду, рекомендується до друку.

Якщо в результаті детальної перевірки роботи відповідальним за перевірку (за необхідністю – із залученням експерта) встановлено факт наявності навмисних текстових та ілюстративних спотворень, спроб укриття запозичень, наявності у роботах ідей та наукових результатів, які отримані іншими авторами або інші прояви академічного плагіату, то вона (залежно від типу роботи) не допускається до захисту, рецензування або розгляду, не рекомендується до друку, вважається такою, що не пройшла внутрішнє рецензування. В такому випадку автор (автори) роботи притягаються до академічної відповідальності. Причини недопущення роботи до захисту рецензування або розгляду (відсутність рекомендації до друку), а також вид академічної відповідальності зазначаються у протоколі перевірки. Залежно від запропонованого виду академічної відповідальності рішення приймається уповноваженою особою або Комісією з академічної доброчесності або університетською Комісією з етики та управління конфліктами. У разі виявлення зазначених вище фактів при перевірці заключних звітів за результатами виконання науково-дослідних робіт за рахунок державного та/або місцевого бюджетів, вони рекомендуються для обов'язкового доопрацювання авторським колективом (без виділення додаткового фінансування).

У разі надходження апеляції за заявами сторонніх осіб або незгоди автора (авторів) роботи з результатами перевірки процедура подання та розгляду апеляції аналогічна описаній у розділі «Відповідальність за дотримання академічної доброчесності та її порушення».

Використані джерела: [3,5]

Заходи з попередження порушень академічної доброчесності в освітньо-науковій діяльності закладу вищої освіти

Попередження порушень принципів академічної доброчесності та етики академічних взаємовідносин в академічному середовищі закладу вищої освіти здійснюють організаційно-методичні та наукові підрозділи закладу вищої освіти проведенням комплексу профілактичних заходів, основні з яких полягають в:

- інформуванні здобувачів вищої освіти та співробітників закладу вищої освіти про необхідність дотримання загальнодержавних і внутрішньоуніверситетських нормативних документів, які регламентують питання академічної доброчесності, правил академічної етики;
- підписанні здобувачами вищої освіти та співробітниками закладу вищої освіти Декларації про дотримання академічної доброчесності;
- організації заходів з популяризації основ інформаційної культури;
- формуванні завдань для навчальних та кваліфікаційних робіт з використанням педагогічних інновацій, що сприяють розвитку творчого підходу здобувачів вищої освіти до їх виконання;
- розповсюдженні методичних матеріалів з уніфікованим визначенням вимог щодо належного оформлення посилань на використані у письмових роботах;
- щорічному проведенні заходів з питань впровадження академічної доброчесності в освітньо-наукову діяльність закладу вищої освіти для здобувачів вищої освіти та співробітників університету;
- проведенні семінарів з представниками компаній-розробників програм перевірки робіт на наявність ознак академічного плагіату для здобувачів вищої освіти, наукових, науково-педагогічних і педагогічних працівників (окремо для кожної групи);
- створенні інформаційних та методичних матеріалів, присвячених інформаційній грамотності та попередженню плагіату;
- розробці спільно з представниками роботодавців інформаційних матеріалів щодо корпоративної культури на робочому місці та переваг чесного навчання;
- створенні та розміщенні в університеті матеріалів, присвячених популяризації принципів академічної доброчесності.
- розміщенні в інституційному репозитарії кваліфікаційних робіт здобувачів вищої освіти (в обов'язковому порядку після їх захисту), наукових та методичних робіт співробітників закладу вищої освіти для забезпечення прозорості, чесності, відповідальності та інших принципів академічної доброчесності.

Використані джерела: [3]

Підписання учасниками освітньо-наукового процесу Декларацій про дотримання академічної доброчесності

Підписання Декларацій про дотримання академічної доброчесності повинно стати обов'язковим атрибутом усвідомлення здобувачами вищої освіти та співробітниками закладу вищої освіти. Підписання Декларацій може бути реалізовано в особистому кабінеті здобувачів вищої освіти та співробітників закладу вищої освіти.

Відмова від підписання Декларації не звільняє учасника освітньо-наукового процесу від академічної відповідальності і застосування заходів дисциплінарного характеру за порушення академічної доброчесності та етики академічних взаємовідносин відповідно нормативної бази закладу вищої освіти та чинного законодавства України.

Декларація для здобувачів вищої освіти та співробітників закладу вищої освіти визначає наступне:

- обов'язкове слідування фундаментальним цінностям академічної доброчесності, зазначених в Кодексі академічної доброчесності;
- дотримання норм чинного законодавства в сфері освіти і науки та інтелектуальної власності;
- дотримання корпоративної культури та повагу до інших співробітників та здобувачів вищої освіти;
- перешкоджання проявам академічної недоброчесності з боку інших співробітників закладу вищої освіти та здобувачів вищої освіти;
- обов'язкові коректні посилання на джерела інформації у разі використання запозичених ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- негайне повідомлення про випадки порушення академічної доброчесності уповноваженим органам (посадовим особам) університету (залежно від власного підпорядкування та типу порушення) для здійснення ними відповідного реагування;
- несення академічної відповідальності та відповідальності за порушення принципів академічної доброчесності та етики академічних взаємовідносин.

Додатково для здобувачів вищої освіти Декларація визначає наступне:

- самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей);
- надання достовірної інформації щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;

– факт ознайомлення з політикою закладу вищої освіти щодо поваги авторських прав здобувача вищої освіти, неприпустимості академічного плагіату в навчальних і кваліфікаційних роботах та надання згоди здобувача вищої освіти на: безпосередню перевірку робіт на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів; обробку, збереження та розміщення у відкритому доступі в інституційному репозитарії; використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату.

Додатково для співробітників закладу вищої освіти Декларація визначає наступне:

– надання достовірної інформації про методики і результати досліджень, джерела використаної інформації та власну педагогічну (науково-педагогічну, творчу) діяльність;

– контроль за дотриманням академічної доброчесності здобувачами вищої освіти;

– об'єктивне та неупереджене оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти;

– протидію конформізму, захист свободи наукової думки, засудження цензури щодо наукової творчості.

Використані джерела: [1,6]

Список використаних і рекомендованих джерел

1. Кодекс академічної доброчесності Сумського державного університету. Режим доступу:

<http://normative.sumdu.edu.ua/?task=getfile&tmpl=component&id=24c2956b-9c36-e911-9278-001a4be6d04a&kind=1> (дата звернення – 15.10.2019 р.).

2. Кодекс академічної доброчесності Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти. Режим доступу:

<https://naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2019/07/Кодекс-академічної-доброчесності.pdf> (дата звернення – 15.10.2019 р.).

3. Положення про академічну доброчесність та етику академічних взаємовідносин у Сумському державному університеті. Режим доступу:

<http://normative.sumdu.edu.ua/?task=getfile&tmpl=component&id=fe3a1f9e-9c36-e911-9278-001a4be6d04a&kind=1> (дата звернення – 15.10.2019 р.).

4. Положення про групу сприяння академічної доброчесності. Режим доступу:

<http://normative.sumdu.edu.ua/?task=getfile&tmpl=component&id=d82d0ce9-ad76-e811-93e1-001a4be6d04a&kind=1> (дата звернення – 15.10.2019 р.)

5. Методична інструкція щодо перевірки академічних текстів на наявність текстових запозичень. Режим доступу:

<http://normative.sumdu.edu.ua/?task=getfile&tmpl=component&id=a629d359-964f-e911-b41d-001a4be6d04a&kind=1> (дата звернення – 15.10.2019 р.).

6. Декларація про дотримання академічної доброчесності учасником процесу реалізації державної політики у сфері якості освіти. Режим доступу:

https://naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2019/05/Deklar_pro_dobr.pdf (дата звернення – 15.10.2019 р.).

7. Лист МОН України від 23.10.2018 № 1/9-650 «Щодо рекомендацій з академічної доброчесності для закладів вищої освіти»
<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v-650729-18>

8. Бахрушин В. (2018). Академічний плагіат і самоплагіат в науці та вищій освіті: нормативна база і світовий досвід. <http://education-ua.org/ru/articles/1128-akademichnij-plagiat-i-samoplgiat-v-nautsi-ta-vishchij-osviti-normativna-baza-i-svitovij-dosvid>

9. ALLEA (2017) European Code of Conduct for Research Integrity. Berlin. <https://www.allea.org/wp-content/uploads/2017/05/ALLEA-European-Code-of-Conduct-for-Research-Integrity-2017.pdf>

10. Верховна Рада України. ЗАКОН УКРАЇНИ "Про освіту"(Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38-39. 2018